ठ पु० ट+पृषो०। शिवे २महाध्वनौ ३चन्द्रमण्डले एकाक्षरकोषः। ४मण्डले ५शून्ये ६लोकगोचरे च मेदि०। शून्यञ्चात्र विन्दुरूपवर्णभेदः। "स्मितमुखि! तदधष्ठद्वयम् योजयित्वा" कर्पूरस्तवः(ठद्वयं स्वाहा)। "द्विठमेव चेत्यस्य व्याख्यायां द्विठं विसर्गस्तस्य विन्दुद्वयात्मकत्वात् विसर्गशब्देन च लक्षितलक्षणया स्वाहाकारो लक्ष्यते स्वाहाशब्देनैव वह्नौ त्यागात् त्यागस्य च विसर्गपर्य्यायत्वात्" इत्येवं रघुनन्दनादिसम्प्रदायविदः। [कामधेनुत०।

ठकार पु०ठ+कार। ठस्वरूपे वर्णे "ठकारं चञ्चलापाङ्गि!"

ठक्कुर पु०१देवप्रतिमायां,२द्विजोपाधिभेदे च। यथा गोविन्दठक्कुरः काव्यप्रदीपकर्त्ता। ३देवतायाञ्च। "सुदामा नाम गोपालः श्रीमान् सुन्दरठक्कुरः" अनन्तसंहिता।

इति वाचस्पत्ये ठकारादिशब्दार्थसङ्कलनम्।

ड

डकारो व्यञ्जनवर्णभेदः मूर्द्धन्यः अर्द्धमात्राकालोच्चार्य्यः टवर्गीयः। तस्योच्चारणे जिह्वामध्येन मूर्द्धस्थानस्य स्पर्श-आभ्यन्तरयत्नः। संवारनादघोषा अल्पप्राणश्च बाह्यप्रयत्नाः। मातृकान्यासेऽस्य दक्षपादगुल्फे न्यस्यता। अस्य वाचकशब्दा यथा "डः स्मृतिर्दारुका नन्दिरूपिणी योगिनीप्रियः। कौमारी शङ्करस्त्रासस्त्रिवक्त्रो व्यापकोध्वनिः। दुरूहो जटिली भीमा द्विजिह्वः पृथिवी सती। कोल्लगिरिः क्षमा शान्तिर्नाभिः स्वाती च लोचनम्" वर्णाभिधानम्। तदधिष्ठातृदेवतारूपं यथा "ध्यानमस्य प्रवक्ष्यामि शृणुष्वावहिता मम। जवासिन्दूरसङ्काशां वराभयकरापराम्। त्रिनेत्रां वरदां नित्यां परमोक्षप्रदायिनीम्। एवं ध्यात्वा ब्रह्मरूपां तन्मन्त्रं दशधा जपेत्" इति वर्णोद्धारतन्त्रम्। अस्य ध्येयरूपं यथा "डकारं चञ्चलापाङ्गि! सदा त्रिगुणसंयुतम्। पञ्चदेवमयं वर्णं पञ्चप्राणमयं सदा। त्रिशक्तिसहितं वर्णं त्रिविन्दुसहितं सदा। चतुर्ज्ञानमयं वर्णमात्मादितत्त्वसंयुतम्। पीतविद्युल्लताकारं डकारं प्रणमाम्यहम्" इति कामधेनुतन्त्रम्। तस्य मात्रावृत्ते प्रथमोपन्यासे शोभा फलम् "डः शोभां ढो विशोभां भ्रमणमथ च णस्तस्तु खं थस्तु युद्धम्" वृ० र० टी०धृतवाक्योक्तेः।

ड पु० डी–ड। १शिवे २शब्दे ३त्रासे च एका० को०। ४वाडवाग्नौ ५डाकिन्यां स्त्री मेदि०।

डकार पु० ड+कारप्रत्ययः। डस्वरूपे वर्णे।

डगण पु० छन्दोग्रन्थोक्ते चतुर्मात्रकप्रस्तावे पञ्चभेदभिन्ने गणभेदे तत्स्वरूपादिकं यथा (ऽऽ गजः१) (।।ऽ रथः२) (।ऽ।तुरङ्गमः ३) (ऽ।।पदातिः ४) (।।।।पत्तिः ५) इति।

डङ्गरी स्त्री डं त्रासं गिरति गॄ–अच् पृषो० गौरा०ङीष्। दीर्घकर्कट्याम्(काँकड़ी)राजनि०अण्। डङ्गारीत्यप्यत्रार्थे।

डप संघाते (राशीकरणे) चु०आत्म०अक०सक०सेट्। डापयते अडीडपत। चुरादित्वेऽपि ङित्करणादफलवत्कर्त्तर्य्यपि आत्म०। तेनास्य ञित्करणसामर्थ्यात् पाक्षिकचुरादित्वम् पक्षे भ्वादित्वम्। डपते अडपिष्ट।

डप संहतौ उक्तौ डपवत् इदित्। डम्पयते अडिडम्पत। पक्षे भ्वा० डम्पते अडम्पिष्ट।

डब लोकने चुरा० उभ० सक० सेट्। डम्बयति अडडम्बवत् शब्दस्तोमे अस्य वा चुरादित्वोक्तिः प्रामादिकी। [त]

डभ संघे चुरा०इदित् उभ० सेट्। डम्भयति ते अडडम्भत्

डम पु० डं त्रासं माति मा–क। चाण्डाल्यां नेटाज्जाते सङ्कीर्णजातिभेदे (डोम) ब्रह्मपु०। स्त्रियां–जातित्वात् ङीष्। [पलायने हारा०।

डमर पु० डमेति शब्दं राति रा–घञर्थे क। भीत्या

डमरु पु०डमिति शब्दमृच्छति ऋ–मृगया० कु०नि०।१वाद्यभेदे क्षीणमध्ये प्रान्ते दीर्घे, पुटिकाद्वयलम्बिते कापालिकयोगिवाद्ये अमरः। तत्रार्थे हारा०न०। "दत्त्वा डमड्डमरुडाङ्कृतिहृतभूतवर्गान्तु भर्गगृहिणीं रुधिरैर्धिनोमि" प्रबोधच०। (डमत् डमेति शब्दं कुर्वत्)।

डमरुका स्त्री "मुष्टिञ्च शिथिलां बद्ध्वा ईषदुज्झितमध्यमम्। दक्षिणां तूर्द्ध्वमुन्नस्य कर्णदेशे प्रधारयेत्। एषा मुद्रा डमरुका सर्वविघ्नविनाशिनी" तन्त्र० उक्ते मुद्राभेदे।

डम्बर पु०डपि–संहतौ बा०अरन्।१समूहे आडम्बरे २आयोजने "अजायुद्धे ऋषिश्राद्धे प्रभाते मेघडम्बरः" चाणक्यः।